

SEMAHLARIN YAŞATTIĞI VE YANSITTIĞI DEĞERLER* **

SEMAH GROUPS' SUSTENANCE AND REFLECTION VALUES

Salahaddin BEKKİ***

Öz

Alevi-Bektaşî toplulukların belirli zamanlarda bir araya gelerek, dede veya baba denen önderleri eşliğinde yaptıkları on iki hizmetten oluşan sazlı-sözlü zikirle ayin-i cem denmektedir. Uzun bir süre merkezden uzak yaşamak zorunda kalan Alevilerin gizli olarak icra ettikleri cemlerin ana unsurlardan biri semahlardır. Pîr Sultan Abdal, Şah İsmail Hatayî ve Kul Himmet'in deyişleri üzerine kurulan semahlar, ayin-i cemlerde zâkirler eşliğinde pervane/peyk denen kadın ve erkeklerden oluşan belli sayıdaki kişiler tarafından dönülür.

Semahlar, Alevilerin köyden kente göç etmeleriyle yeni bir boyut kazanarak kent Alevilerinin görünür kimliği haline gelmiştir. Geleneksel bağlamından koparılarak söz ve musiki unsuru ön plana çıkarılan semahlar, 70'li yıllardan itibaren önce TRT sanatçıları sonra da Alevi gelenekten gelen ozanlar tarafından türküler olarak icra edilmeye başlanmıştır.

Kulağa ve gönle hitap eden semahların görsel yanı da estetik seviyesi yüksek bir dans olarak düşünülebilir.

Bu çalışmada, öncelikle yazılı kaynaklardan hareketle semahların ortaya çıkışı ve Alevi-Bektaşî inanç sistemindeki yeri irdelenmiştir. Daha sonra semahlarda dile getirilen değerler üzerinde durulmuştur. Son olarak semahların ayin-i cemlerden bağımsız olarak icra edilmesiyse ortaya çıkan yeni durumun Türk kültüründeki yeri açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik-Bektaşîlik, ayin-i cem, değer, semah.

Abstract

The dhikr consisting of twelve services performed by the leaders of the so-called *dede* or *baba* is called Ayin-i cem in the The Alevi-Bektashi communities. One of the main elements of the secret cem ceremonies of the Alevis who had to live in remote places for a long time, is Semah. Semah groups are founded on the sayings of Pîr Sultan Abdal, Shah İsmail Hatayî and Kul Himmet and performed by specific a number of people consisting men and women called *pervane/peyk* in the accompany of the *zakir* in the Ayin-i cem ceremonies.

The Semah groups have become a visible identity of the city Alevis by acquiring a new dimension through the migration of the Alevis from the village to the city. The Semah groups, which was removed from the traditional context and whose lyrics and musical elements are highlighted, started to be performed as folk songs by TRT artists and by bards coming from the Alevi tradition in the 70's.

The visual aspect of the Semah groups appealing to both the ear and the heart can also be considered as a dance with a high level of aesthetics.

* Makalenin Geliş Tarihi:08.01.2018, Kabul Tarihi: 12.02.2018.

** Bu çalışma, 26 Aralık 2017 Salı günü Gazi Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından logo desteği verilen "Türk Tasavvuf Kültüründe Semah" konulu panelde aynı başlıkla sunulan bildirinin gözden geçirilerek geliştirilmiş halidir.

*** Prof. Dr. Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırşehir, sbekki@gmail.com. ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6188-954>

In this study, first, the emergence of Semah groups and the place in the Alevi-Bektashi belief system were examined from the written sources. Then, the values expressed in the Semah groups were emphasized. Finally, this study tried to explain the place of the new situation which emerged as the practice of Semah groups as independently from Ayin-i cem ceremonies in Turkish culture.

Key words: Alevism-Bektashism, ayin-i cem, value, semah.

1. Giriş

Semahlar, söz, müzik ve ritmik hareketlerden oluşan özünde dini bir nitelik bulunan yapılardır. Semahlar, Alevî-Bektaşîlerin –aralarında çok sayıda ortaklık olmasına rağmen temelde mezhep ve tarikat olarak iki ayrı yapı olan Alevilik ve Bektaşîlik, son 40-50 yıldır yapılan akademik çalışmalarda bir arada değerlendirilmektedir– temel ibadeti olan “ayin-i cem”lerin bir parçasıdır.

Alevi-Bektaşî topluluklarında kadın ve erkek ayrımı olmadan insanların ibadet amacıyla belli zaman dilimlerinde bir araya gelerek bir dede veya baba önderliğinde icra ettikleri ve on iki hizmetten oluşan genel ibadete ayin-i cem denir. Bu ayinin temel niteliği, sözlü-sözlü -bazılarında içki de içilebilen- zikir ve sohbet toplantısı olmasıdır. Ayin-i cemlerin uzun zaman gizli yapılmak zorunda kalınması, bu ayinlerle ilgili olarak Sünnî çevrelerde Alevilerle ilgili bir takım olumsuz iddialara, istismara ve aleyhte propagandaya malzeme olmuştur (Öztürk, 1992: 240). 1980’lerden sonra semahların meydanlara taşınarak dönülmesinde, tarihi olarak Alevilerin zihni arka planlarında saklı kalmış olan bu menfi yaklaşımın rolü bulunmaktadır.

Ayin-i cemlerde yerine getirilen on iki hizmetin sıralanması ve adlandırılmasında birtakım farklılıkların olduğu görülmektedir (Tamay, 2009: 35). Ethem Ruhi Fıçlalı (1994: 337), semah hizmetini dokuzuncu sırada “pervane=samahçı” adıyla anarken, Sedat Tamay (2009: 36), “pervane (peyk)”ye onuncu sırada yer verir. Yusuf Ziya Yörükân (1998: 321-322) ise, mürşit tarafından ikrarı alınan ve nasibi verilen talibin sırasıyla bekçi/gözcü, edekçi, süpürgeci, ibrikçi, sofracı, çerağcı, saka, zâkir, kurbanı, gözcü ve peyk hizmetlerini gördükten sonra ancak sema etmeye layık olacağını ve ondan sonra kendisine post verileceğini bildirir. Semahlar üzerine en oylumlu çalışmalardan biri olan ve hususen *Semahlar* başlığını taşıyan Fuat Bozkurt’un eserinde on iki hizmet sıralanırken pervaneye değinilmemiştir (1995: 47-49).

Alevi-Bektaşî ocaklarında “İkrar Verme / Alma Cemi”, “Görgü Cemi (Görgü Kurbanı Cemi, Terceman/Tercüman Kurbanı Cemi)”, “Abdal Musa Kurbanı Cemi”, “Kerbela / Muharrem Kurbanı Cemi”, “Koldan Kopan Erkânı Cemi”, “Dârdan İndirme Erkânı Cemi”, “Baş Okutma / Sorulma Erkânı Cemi” (Fıçlalı, 1994: 330-333; Ersal, 2016; VI-VIII) gibi temel ayinlerin içerisinde semahlar, genel olarak ayinin sonlarına doğru icra edilmektedir. Şehir Bektaşîliğinde semahlara yer verilmediği görülür. Bu da Alevi topluluklar ile Bektaşîler arasındaki en büyük ayrımdır ve şehirle sınırlı kalmıştır.

Semaha kalkıştan oturuşa kadar uyulması gereken tüm kurallar –yörelere göre birtakım değişiklikler gösterse bile- belirlenmiştir. Fuat Bozkurt (1995: 25), “Ali Nur”, “Çark” ve “Kırat” semahlarını yalnızca kırk yaşın üzerindeki bacıların; “Gönüller” semahını gençlerin; “Ya Hızır” semahını orta yaştaki kimselerin; “Miraclama”yı ayin-i ceme katılan en yaşlı iki bacı ile erkeğin dönebileceğini; diğer semah türlerinde ise böyle bir ayırımın olmadığını söyler. Diğer taraftan Bektaşî topluluklarında semahçıların 2-4-6-8-10-12 gibi çift; Alevî topluluklarında ise 3-5-7-9-12 gibi tekli öbekler/gruplar halinde semah dönmeleri kurala bağlanmıştır (Bozkurt, 1995: 25). Ayin-i ceme katılan diğer canlar gibi semaha kalkacak pervanelerin de belli bir kıyafet giymeleri zorunlu değildir. Günlük kıyafet herkes için geçerlidir (Bozkurt, 1995: 27).

Çalışmanın girişinde de vurgulandığı üzere semahlar, söz, müzik ve ritmik hareketlerden (dans) oluşan üçlü bir yapıdır. Semahların ezgiyle icrası, ayin-i cemlerde on iki hizmetten biri olarak kabul edilir ve değişik adlarla karşımıza çıkan “zâkir”, “aşık”, “kamber”, “sazcı”, “sazandar”, “sazdar”, “güvende” (Bozkurt, 1995: 48) gibi kişiler tarafından yerine getirilir. Zâkirler, sadece semahlara refakat etmekle kalmayıp cem boyunca okunması gereken her türlü ezgili deyiş, nefes, düvaz-imam gibi türleri de icra etmekle görevlidirler. Bu sebeple, zâkirler, ayin-i cemlerde dedelerden sonra gelen en önemli kişileridir denilebilir.

Söz, müzik ve ritmik hareketlerin toplamı olan semahlarda en fazla söz ögesi üzerinde durulmuştur. Bu konuda yapılmış kitap hacmindeki yayınlar, TRT Türk Halk Müziği Repertuar kayıtları ile bünyesinde bulunan milyonlarca kayıtlı öge sayesinde, günümüz kültürünün saklandığı ve her istenildiği anda da kolaylıkla ulaşılabilir bir bellek durumuna gelen YouTube video portalı zengin bir içeriğe sahiptir.

Fuat Bozkurt’un *Semahlar* adlı kitabının ikinci bölümü semah türlerine ayrılmıştır. Bu bölümde yazar, yirmi sekiz farklı semahı tek tek ele alarak onlar hakkında ayrıntılı bilgiler (ne zaman, kaç kişiyle, kimler tarafından ve hangi amaçla döndüğü) ile semahlara eşlik eden şiirlerin metinlerine yer vermiştir.

Öner Kova’nın “TRT Repertuarında Bulunan Deyiş ve Semahların Müzikal Analizi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde otuz bir semah, müzikal açıdan incelenerek bu eserlerin “seyir-makam” ve “ritmik yapı” özellikleri üzerinde durulmuştur.

Sedat Tamay, “Tahtacı Semahları ve Mengi” başlıklı doktora çalışmasında Tahtacı olarak adlandırılan Alevilerin semahları ve onlara özgü bir çeşit eğlence aracı olan mengiler üzerinde durmuştur.

Ali Haydar Timisi’nin hazırladığı “Anadolu Kültürü ve Semahlar” adlı yüksek lisans tezinde, semahların kökeni üzerinde durulmuş; semahlar, söz unsurları, figür, ezgi ve ritim bakımlarından incelenmiştir.

Semahların yapılan cemlerle sınırlı olması gerekir. Çünkü semah, cemin on iki hizmetinden biridir ve gelenekte cemden bağımsız semah dönülmesi söz konusu olmamıştır. O yüzden cemin ana unsurlarından olan semahların ayrıca özel olarak isimlendirilmesine ihtiyaç duyulmamıştır. Yani gelenekte bu semahların bir adı olmamıştır. Zamanla semahlar cemlerden ayrılıp tek başlarına icra edilmeye başlanınca bunlara bir ad verme gereği duyulmuş ve semahlar ağırlıklı olarak derlendikleri bölge/yöre veya Alevi-Bektaşî ocaklarına göre adlandırılmışlardır. Bazı semahlarda ise o semahın şiir olarak okunan ilk dizesi alınmış ve semaha ad olarak verilmiştir. Bazen de semahta kullanılan ünlem birlikleri ad olarak kullanılmıştır. Bundan dolayı günümüzün elektronik ortamında gerek ses kaydı gerekse video şeklinde yayına verilmiş olan semahların isimlendirilmesinde büyük bir karışıklığın olduğu görülmektedir.

Semahlarda söylenen şiirlerin büyük kısmı Pir Sultan Abdal, Şah İsmail Hatayi ve Kul Himmet'in deyişleri üzerine kurulmuştur. Bunların semah olarak adlandırılması doğrudan ayin-i cemlerde icra edilmelerinden kaynaklanmıştır.

Deyişler, onların ayin-i cemlerde okunan türü olan semahlar, âşık sıfatını taşıyan sanatkâr kişiliklerin ortaya koyduğu şiirler olmak bakımından sözlü yaratımlardır. Belli bir geleneğe bağlı olarak doğar ve yaşarlar. Sözlü ürünü ortaya çıkaran sebepler var oldukça, “yani yaratıcı, dinleyici, yaratma ve nakletme ortamı bulunduğu sürece, bu ürünler yaratılacak ve geleneğe mensup halk gurubunun üyeleri tarafından tekrarlanacaktır” (Ekici, 2004: 13). Bu bağlamda semahlar, 1980’lerden itibaren –daha öncelere götürmek de mümkün- Ali Ekber Çiçek, Mahzuni Şerif, Arif Sağ, Muhlis Akarsu ve Musa Eroğlu gibi sanatkârlar tarafından gelenek içerisinde yenilenerek Alevi olmayanlarca da zevkle dinlenen ve tüketilen bir konuma getirilmiştir. Bu aşamaya gelmede 70’li yıllardan itibaren TRT Radyo ve Televizyonlarında semahların türkü olarak icra edilmelerinin de katkısı olmuştur. Bu bağlamda, Neriman Altındağ Tüfekçi, Özay Gönlüm, Aliye Akkılıç, Emel Taşçıoğlu, Adile Kurt Karatepe, İrfan Gürdal ve Tuğba Ger gibi sanatçıların adlarını zikredebiliriz.

Yaşar Nuri Öztürk, Alevilik ve Bektaşîlik inancının temeli ve önemi hakkında şu bilgileri vermektedir: “Bu inancın temelinde cennette mertebe kazanmaktan çok dünyada içi temiz ve gönlü zengin, ahlaklı insanlar yetiştirme vardır. Alevi-Bektaşîler için önemli olan özdür, ruhtur, erdemdir. Bu değerleri taşıyan insan, cennet yatırımından çok insan haklarına saygı üzerinde titrer. Bunu gerçekleştirecek insan ise her şeyden önce içini, ikinci olarak da bedenini temiz tutan insandır. Bu iki kutuplu temizlik için şu prensip önerilmiştir: Eline, beline, diline sahip ol” (Öztürk, 1992: 241).

Alevi-Bektaşî deyişleri işte bu üç düsturu temel alarak insanlığı huzura kavuşturup mutlu edecek değerleri, “dört kapı (şeriat, tarikat, marifet, hakikat)”, “kırk makam” üzerinden anlatmaya çalışmıştır.¹

Burada sözü edilen “değer” kavramı, Âşık Veysel’in de uzun yıllar ayin-i cemlerde zâkir olarak bulunması ve orada edindiği değerleri şiirlerinde yansıtmış olmasından dolayı Fatma Süreyya Kurtoğlu’nun, “Âşık Veysel’in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak (2017: 101-123)” adlı çalışması referans alınarak şu şekilde açıklanabilir: “Sosyolojik açıdan, kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir, kişi veya grup tarafından beğenilen her şey olarak tanımlanabilen ve ‘bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insanî, ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler’ bütününden oluşan değerler, aynı zamanda ‘bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak görünen; tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan, kabullenişler, inanışlar’ olarak değerlendirilir. Değerler, milletleri diğerlerinden ayıran ve birtakım millî özellikler taşıyan bir sistemdir. Bunlar, aynı zamanda fertlerin karşılaştığı herhangi bir olay ve durum karşısındaki duyarlılıklarıdır. Fert, ait olduğu toplumun tarihten gelen birikimiyle (gelenek, görenek) ya da kimi evrensel yaklaşımlarla, iyi, kötü, güzel, çirkin, iyilik, yardım, şefkat, cesaret vs. bir takım normları edinir. Ferdin mensup olduğu millete göre aldığı hiza o toplumun millî değerlerini; evrensel bakış açısına uygun olarak aldığı hiza ise evrensel değerlerini oluşturur” (Kurtoğlu, 2017: 101-123).

Alevi-Bektaşî topluluklarında temel değerler yukarıda ifade edildiği üzere dört kapı anlayışı üzerine kurulmuştur. Bedri Noyan Dede Baba, bu dört kapıyı şöyle açıklar: “Şeriat: Dünyaya gelmek, bilgi sahibi olmak ve kendini kurtarmaktır. Tarikat: Dürüst olarak yaşamaktır. Marifet: Bilgisinin meyvesini almak, çevresine, memleketine ve insanlığa yararlı olmaktır. Hakikat: Ebedî hayata doğmak, insanlığın gönlünde yaşamaktır” (Noyan 1987: 219).

Bedri Noyan Dede Baba’dan naklen şu değerleri de sıralayabiliriz:

Doğru yolu tutup eğri yola girmemek; hayırlı iş işlemek; helal yiyip gerçek konuşmak; harama el uzatıp göz dikmemek; hatır yıkmamak; başa kakıcı olmamak; dünya için kaygı çekmemek; emaneti korumak; hak ve batıl ayrımını iyi yapmak; nefsini öldürmek, vesveseyi bırakmak; ilim tahsil etmek; vücudunu korumak; kovu dinleyip gıybet etmemek; delilsiz söz ile gaibe hükmetmemek; biliyorum dememek; ilme mağrur olmamak; yetmiş iki taifeye bir gözle bakmak; kendini cümleden aşağı görmek; hiçbir yaratığın canını incitmemek; bilgisini artırmak; bilmediğini öğrenmeye çalışmak ve bildiğini çevresine öğretmek (Noyan 1987: 63). Alevi-Bektaşîlerin taşıması gereken temel değerler kısaca bunlardır. Bu değerler, ayin-i cemlerde taliplere deyiş, düvaz-imam, nefes ve semahlar vasıtasıyla aktarılmaktadır.

Günümüzdeki semah uygulamalarına bakacak olursak, semahların bağlamından koparılıp başka bir ifadeyle ayin-i cemlerden soyutlanarak ibadetin parçası olmaktan çıkarılıp yalnızca Alevi kimliğini temsil eden bir “gösteri” haline dönüştürüldüğünden bahsedebiliriz.

Bu süreç, 1950'lerden sonra yoğunlaşarak artan köyden kente göçle başlamıştır. Kırsal alanda merkezden uzakta yaşayan Alevilerin kente, merkeze yakınlaşmaları, onların tarihsel ötekileri olan Sünnilerle beraber yaşamayı tecrübe etmelerini sağlamıştır (Cerit-Ergun, 2007: 335-347). Bu dönem, Alevilerin kentlerde dernekler etrafında toplanarak örgütlü bir toplum olma yolunda ilerledikleri bir zaman dilimidir. Hem kent yaşamı hem de 1950'den günümüze kadar uzanan süreçte Türkiye'nin yaşamış olduğu dini, siyasi, ekonomik ve kültürel değişim ve dönüşümler, Alevilerin de yaşamını doğrudan etkilemiş ve onları, inançlarını yaşama ve yaşatma konusunda birtakım yenilikler yapmak durumunda bırakmıştır. Kırsalda dış dünyaya kapalı olarak icra edilen dini ritüeller (ayin-i cemler) 1980'lerden sonra toplumun diğer kesimlerine de açılmıştır (Cerit-Ergun, 2007: 335-347).

Kırsalda iken evlerde yapılan ve gözlemlenerek öğrenilen semah dönme; kentlerde Alevi dernekleri bünyesinde açılan kurslarda öğretilmeye başlanmıştır. Gelenekte sadece cemlerde ve gizli olarak sergilenen semahların zamanla seyirlik yönü ön plana çıkarılmış ve televizyonlar, şenlik alanları, konser salonları hatta stadyumlar semahların rahatça sergilenebildiği mahaller konumuna gelmiştir.

Böylelikle semahlar, Alevilerin kendilerini ifade edebildikleri, kendilerini ötekiden ayıran en önemli kimlik unsuru haline gelmiştir. Semah artık, Alevilerin dinsel-mezhepsel kimliklerinin en açık bir ifadesi olarak gündelik hayatın her aşamasında yerini alır. Tabii olarak semahlarda da büyük değişimler yaşanır. Bu cümleden olarak semahçılar (pervaneler) geleneğin aksine özel kıyafet giyinen eğitimli gençlerden oluşmaya başlar.

Alevi dernekleri kendi aralarında halk oyunları yarışmaları gibi semah dönme etkinlikleri organize ederler. Cem evlerinin açılış törenlerinden mahalli şenliklere; sünnet düğünlerinden bir takım protesto eylemlerine kadar bir araya geldikleri her anı semah dönme için fırsat bilirler. Bu gösterileri yurtdışında, özellikle örgütlendikleri Avrupa'da da Alevi kimliğinin kartviziti olarak kullanırlar.

Sünni çevreler yani öteki ise, semahları sanat seviyesi yüksek görsel bir şölen olarak algılayıp her zaman ilgiyle takip etmiştir ve etmeye de devam etmektedir. En meşhur sanatçılar, Müzeyyen Senar, Zeki Müren, Bülent Ersoy, Müslüm Gürses, Kazancı Bedih Aleviliğin en temel inançlarının sembolleşmiş ifadesi olan;

“Sabahın seher vaktinde	Arslanı gördüm meşede
Ali'yi gördüm Ali'yi	Kırk mum yanar bir şişede
Yüzümü dizine sürdüm	Yedi iklim çar köşede
Ali'yi gördüm Ali'yi	Ali'yi gördüm Ali'yi
Ali'yi gördüm çağında	Kaşı kirpik deste deste
Güller açar dost bağında	Armağanlar sunar dosta
Musa ile Tur Dağında	Muhammed ile Miraç'ta
Ali'yi gördüm Ali'yi	Ali'yi gördüm Ali'yi

Cennet kapısında duran Çiskin dağlar başı çiskin
 Hayber'in kilidin kıran Kul Himmet'im oldu küskün
 Kâfire Zülfikar çalan Cümle yerden erden üstün
 Ali'yi gördüm Ali'yi Ali'yi gördüm Ali'yi (Arslanoğlu, 161-162).

semahını türkü olarak, şarkı olarak icra ettiler, etmeye de devam edeceklerdir. Bu sanatçıların dışında günümüz Ramazan programlarında “ilahi sanatçısı” olarak sahne alan Abdurrahman Önül de aynı semahı kendisine göre ilahi formunda icra etmekte öteki olarak bilinen Sünniler de –bir sahur programında- huşu içerisinde dinlemektedirler.² Önül, Kul Himmet'in şiirine birtakım eklemelerde bulunmuştur:

“Resul onu çok severdi “Ehl-i beytin babasıydı
 Ehl-i beytin babasıydı O Allah'ın arslanıydı
 Hasan Hüseyin babası Şehit ettiler imamı
 Ali'yi gördüm Ali'yi” Ali'yi gördüm Ali'yi”

Sonuç olarak, semahların ayin-i cemlerden bağımsız olarak icra edilmeye başlanmasıyla birlikte “semah türküsü” kavramı ortaya çıkmış ve bu türküler, anonim eserler olmak bakımından, başta TRT sanatçıları olmak üzere Alevi-Sünni ayrımı olmaksızın herkes tarafından icra edilir olmuştur.

1980'lerden sonra cem evlerinde herkese açık ayinlerin düzenlenmesi, semahların cemlerden soyutlanarak kamusal alana taşınması, Alevilerin kimliklerini daha rahat ifade etmelerine zemin hazırlamıştır. Semahların cemlerden bağımsızlaşmasıyla ona yüklenen anlam da hem Aleviler hem de ötekiler açısından farklılaşmıştır. Aslında tüm bu gelişmeler Türk toplumu içerisinde semahlar üzerinden gizli bir anlaşma sisteminin varlığını bize göstermektedir.

SonNotlar

¹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Güzel, 2007: 19-159.

² <https://www.youtube.com/watch?v=LKsS60hoO6g>

Kaynakça

- Arslanoğlu, İbrahim. (1997). *Kul Himmet Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri*. İstanbul: Ekin Yayıncılık.
- Bozkurt, Fuat. (1995). *Semahlar*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Cerit, Şirin ve Levent Ergun. (2007). “Kentli Alevi Kimliğinin Bir Veçhesi Olarak Semahları İcra Etmek: Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği Buca Şubesi Örneği”. 2. *Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı*. Cilt 1. Ed. Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, s. 335-347.
- Ekici, Metin. (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayınları.

- Ersal, Mehmet. (2016). *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi /Çubuk Havzası Örneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Fiğlalı, Ethem Rûhi. (1994). *Türkiye’de Alevilik ve Bektâşilik*. İstanbul: Selçuk Yayınları.
- Güzel, Abdurrahman. (2007). “Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal’da Dört Kapı Kırk Makam”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 41, 19-159.
- Kova, Öner. (2014). “TRT Repertuarında Bulunan Deyiş ve Semahların Müzikal Analizi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kurtoğlu, Fatma Süreyya (2017). “Âşık Veysel’in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 83, 101-123.
- Noyan, Bedri. (1987). *Bektâşilik Alevilik Nedir*. Ankara: Doğu Matbaacılık.
- Öztürk, Yaşar Nuri. (1992). *Tarihi Boyunca Bektâşilik*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları.
- Tamay, Sedat. (2009). “Tahtacı Semahları ve Mengi / İnceleme- Metinler”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Timisi, Ali Haydar. (2007). “Anadolu Kültürü ve Semahlar”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükân, Yusuf Ziya. (1998). *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*. Haz. Turhan Yörükân. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.